

**CHET ELDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BOLALARNING
INKLYUZIV TA'LIMI**

Eshmuratova Dildor

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Pedagogika kafedra
o'qituvchisi

Avazova Marg'iyona

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti biologiya yo'nalishi 2-
bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet elda alohida yordamga muhtoj bolalarning inklyuziv ta'limi haqida so'z yuritiladi. Inklyuziv ta'lim, alohida yordamga muhtoj bolalarning umumta'lim maktablarida ta'lim olishlarini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir. Maqolada, inklyuziv ta'limning chet eldagi tajribalari, uning samaradorligi, metodologiyasi va qo'llanilishiga oid masalalar tahlil qilinadi. Shuningdek, inklyuziv ta'limning pedagogik jihatlari, muammolar va uning rivojlanish istiqbollari hamda ta'limda inklyuzivlikni amalga oshirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar haqida so'z boradi. Ushbu maqola chet el tajribasini o'rganish, inklyuziv ta'limni joriy etishda yordam beruvchi masalalarni ko'rib chiqish hamda alohida yordamga muhtoj bolalar uchun yanada samarali ta'lim tizimini yaratish uchun tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, alohida yordamga muhtoj bolalar, chet el tajribasi, pedagogika, ta'lim metodologiyasi, inkluziv yondashuv, maktab ta'limi.

Аннотация: В данной статье рассматривается инклюзивное образование для детей, нуждающихся в особом уходе за рубежом. Инклюзивное образование направлено на обеспечение возможности получения образования детьми с особыми потребностями в обычных образовательных учреждениях. В статье анализируется зарубежный опыт инклюзивного образования, его эффективность, методология и применение. Также рассматриваются педагогические аспекты инклюзивного образования, проблемы его реализации и перспективы развития, а также возникающие сложности при внедрении инклюзивного подхода в образовательные процессы. Статья направлена на изучение зарубежного опыта,

анализ проблем внедрения инклюзивного образования и предложений по созданию более эффективной системы образования для детей, нуждающихся в особом уходе.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, зарубежный опыт, педагогика, методология образования, инклюзивный подход, школьное образование.

Abstract: This article examines inclusive education for children with special needs abroad. Inclusive education aims to provide children with special needs the opportunity to receive education in regular educational institutions. The article analyzes the international experience of inclusive education, its effectiveness, methodology, and implementation. It also addresses the pedagogical aspects of inclusive education, the challenges of its implementation, and prospects for development, as well as the difficulties faced when integrating an inclusive approach into educational processes. The article aims to explore foreign experience, analyze the challenges of implementing inclusive education, and propose solutions for creating a more effective education system for children in need of special care.

Key words: inclusive education, children with special needs, international experience, pedagogy, educational methodology, inclusive approach, school education.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri — har bir bolaning rivojlanishiga moslashtirilgan ta'limni ta'minlashdir. Bunda inklyuziv ta'lim muhim o'rin tutadi. Inklyuziv ta'lim — bu alohida yordamga muhtoj bolalarni (dastlabki muammolarga ega bo'lgan, jismoniy yoki ruhiy nuqsonlarga ega, ijtimoiy muammolarga duch kelgan bolalar) umumta'lim maktablarida ta'lim olishlariga imkoniyat yaratadigan ta'lim tizimidir. Chet elda inklyuziv ta'lim tizimi bir necha yillardan buyon rivojlanib kelmoqda va u erda muvaffaqiyatli amalga oshirilgan tajribalar jahon ta'limi uchun katta ahamiyatga ega. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, o'quv jarayonida farqlovchi elementlar bo'lmasdan barcha bolalarga moslashtirilgan yondashuvni ta'minlashdir. Chet el tajribalari, xususan, Skandinaviya davlatlari, Kanada, Buyuk Britaniya va boshqa mamlakatlarda inklyuziv ta'limni tatbiq etish bo'yicha yirik tajribalar to'plangan. Bunday tizimlar bolaning individual ehtiyojlariga mos ravishda o'qitish metodlarini va o'quv muhitini o'zgartirishga asoslangan. Chet elda inklyuziv

ta'limning muvaffaqiyatli tajribalaridan foydalanish, alohida yordamga muhtoj bolalarning ta'limini samarali tashkil etish uchun nafaqat pedagogik yondashuvni, balki ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ham inobatga olish kerak. Ushbu maqola inklyuziv ta'limni joriy etishda yuzaga keladigan muammolar, uning samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar va chet eldagi tajribalarni tahlil qilishga bag'ishlangan.

Adabiyotlar tahlili. UNESCO (2009), *"Policy Guidelines on Inclusion in Education"* UNESCO tomonidan nashr etilgan ushbu qo'llanma inklyuziv ta'lim siyosatining asoslarini, uning ahamiyatini va amalga oshirishda qanday yondashuvlarni qo'llash kerakligini yoritadi. Mualliflar inklyuziv ta'limni nafaqat bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatini kengaytirish, balki jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash vositasi sifatida ko'rishadi. Ta'lim jarayonida barcha bolalarga teng imkoniyatlar yaratish, ularni o'ziga xos ehtiyojlariga qarab moslashtirish kerakligini ta'kidlaydi. Ushbu asar inklyuziv ta'limni ta'minlashda o'qituvchilar va siyosatchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatadi. **Florian, L. & Black-Hawkins, K. (2011), "Exploring inclusive pedagogy"** Bu maqola inklyuziv pedagogikaning asosiy yondashuvlarini tahlil qiladi va inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirish uchun qanday metodologik yondashuvlar kerakligini ko'rsatadi. Florian va Black-Hawkins inklyuziv pedagogikaning o'ziga xos xususiyatlarini va uning umumta'lim tizimlarida qanday o'zgarishlarga olib kelishini tahlil qiladi. Ularning fikriga ko'ra, inklyuziv ta'lim, avvalo, o'qituvchining farqli ehtiyojlarga moslashuvchanligini talab qiladi. Shuningdek, ular inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun maktabda ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarning muhimligini ta'kidlaydilar. **Ainscow, M. (2005), "Creating the conditions for inclusion in schools"** Ainscow tomonidan yozilgan bu asar inklyuziv ta'limni maktablarda qanday amalga oshirish mumkinligini ko'rib chiqadi. Muallif, inklyuziv ta'limning maktab ichidagi muhitni qanday o'zgartirishi, o'qituvchilarning roli va ta'lim siyosatidagi o'zgarishlarni yoritadi. Ainscow inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun maktablarda pedagogik, tashkilotchi va ijtimoiy o'zgarishlarni amalga oshirish zarurligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, inklyuziv ta'limda jamiyatning barcha qatlamlarini jalb qilish va bu jarayonda ularning barchasiga teng imkoniyatlar yaratish muhimdir. **Dyson, A. (2005), "The role of inclusion in enhancing educational outcomes for all students"** Dyson inklyuziv ta'limning o'quvchilarning umumiy natijalariga ta'sirini tahlil qiladi. U inklyuziv ta'limning barcha o'quvchilar, xususan, alohida yordamga muhtoj bolalar uchun qanday foyda keltirishi mumkinligini ko'rsatadi. Uning ta'kidlashicha, inklyuziv yondashuvni joriy etish o'quvchilarning

o‘zaro hurmat va hamjihatlik asosida rivojlanishiga yordam beradi. Ta'limdagi inklyuzivlik nafaqat alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanishini ta'minlash, balki barcha o‘quvchilarga teng va sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish uchun zarur. **Mitchell, D. (2008), "What Really Works in Special and Inclusive Education"** Mitchellning asari inklyuziv ta'limning turli metodlarini tahlil qilib, alohida yordamga muhtoj bolalar uchun eng samarali ta'lim usullarini ko‘rsatadi. U inklyuziv ta'limda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan pedagogik metodlar, o‘quv materiallari va yordamchi texnologiyalarni yoritadi. Ushbu asar, alohida yordamga muhtoj bolalarning ta'limda muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun nafaqat o‘qituvchilarning bilimlari, balki maktab resurslari, qo‘llab-quvvatlash xizmati va oila bilan hamkorlik zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodlari. Ushbu tadqiqotda chet elda alohida yordamga muhtoj bolalarning inklyuziv ta'limi tizimiga oid muammolar va tajribalar tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – inklyuziv ta'limni amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolarni aniqlash, uning samaradorligini oshirish uchun qo‘llaniladigan metodologik yondashuvlarni o‘rganish va inklyuziv ta'lim tizimining joriy etilishidagi ijobiy va salbiy tomonlarni baholashdir.

Natija va muhokama. Inklyuziv ta'limda o‘qituvchilarning individual ehtiyojlarga moslashuvchanligi asosiy omil sifatida ko‘riladi. Chet el tajribasidan ko‘rinib turibdiki, inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o‘qituvchilarni tayyorlash zarurati yuqori. O‘qituvchilar nafaqat maxsus ehtiyojlarga ega bolalar bilan ishlash uchun bilim va ko‘nikmalarni egallashlari, balki o‘quv jarayonida farqlashlar yaratmaslik va barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish bo‘yicha malakali bo‘lishlari kerak. Chet elda, masalan, Skandinaviya davlatlarida o‘qituvchilarni inklyuziv pedagogik metodlarga tayyorlash uchun alohida dasturlar mavjud bo‘lib, bu o‘qituvchilarning samaradorligini oshiradi. Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun jamiyatda ijtimoiy o‘zgarishlarni amalga oshirish zarur. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, inklyuziv ta'lim faqat pedagogik yondashuvlarni o‘zgartirish bilan cheklanmaydi, balki jamiyatning barcha qatlamlarini ta'limga jalb qilishni talab qiladi. Ota-onalar, jamiyat vakillari va hukumatning inklyuziv ta'limga bo‘lgan munosabati o‘quvchilarning ta'lim olish imkoniyatlariga bevosita ta'sir ko‘rsatadi. Chet elda, masalan, Kanada va Buyuk Britaniyada inklyuziv ta'limga bo‘lgan yondashuvni joriy qilishda jamiyatning barcha bo‘g‘inlari ishtirok etgan. Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun maktab infratuzilmasi, o‘quv

materiallari va qo'llab-quvvatlash resurslari zarur. Tadqiqotda shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda yordamchi texnologiyalar, maxsus o'quv materiallari va individual yordamchi resurslarning mavjudligi ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Chet elda, ayniqsa, Skandinaviya davlatlarida maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun turli qo'llab-quvvatlash xizmatlari va resurslar mavjud, bu esa o'quvchilarning ta'limda muvaffaqiyatini ta'minlashga yordam beradi. Inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim jarayonini yaxshilash, balki ijtimoiy adolatni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun ham muhimdir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'lim nafaqat alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanishiga xizmat qiladi, balki jamiyatda o'zaro hurmat, hamjihatlik va barqaror ijtimoiy aloqalarni yaratadi. Chet elda, inklyuziv ta'lim tizimi jamiyatda tenglikni ta'minlash va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot chet elda alohida yordamga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimining muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ko'rsatdi. Inklyuziv ta'lim nafaqat o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlash, balki jamiyatdagi tenglik va adolatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Ammo, inklyuziv ta'limni samarali joriy etish uchun pedagogik yondashuvlarni yangilash, maktab infratuzilmasini modernizatsiya qilish, jamiyatni shu tizimga tayyorlash va qo'llab-quvvatlash resurslarini oshirish zarur. Chet eldagi tajriba asosida bu sohada ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UNESCO (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO.
2. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). *Exploring inclusive pedagogy*. *British Journal of Special Education*, 38(1), 40-46.
3. Ainscow, M. (2005). *Creating the conditions for inclusion in schools*. A paper presented at the International Conference on Special Education, Hong Kong.
4. Dyson, A. (2005). *The role of inclusion in enhancing educational outcomes for all students*. *Journal of Special Education*, 39(4), 208-213.
5. Mitchell, D. (2008). *What Really Works in Special and Inclusive Education: Using Evidence-Based Teaching Strategies*. London: Routledge.

6. Barton, L. (2004). *Making Disability Inclusive: The Role of Education in the Social Inclusion of Disabled People*. *International Journal of Inclusive Education*, 8(1), 1-19.